

نقش قلدری و قربانی شدن در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مدارس ابتدایی شهر سمنان

افضل اکبری بلوطبنگان*^۱، دکتر سیاوش طالع‌پسند^۲

*۱. دانشجوی دکتری، گروه علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه سمنان، سمنان، ایران.

۲. دانشیار گروه علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه سمنان، سمنان، ایران.

Email: akbariazal1369@gmail.com

چکیده

قلدری و قربانی شدن دو مورد از معضلات اساسی نظام‌های آموزش و پرورش در سراسر جهان می‌باشند که پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را تهدید می‌کنند. بنابراین هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش قلدری و قربانی شدن در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مدارس ابتدایی بود. طرح پژوهش حاضر توصیفی و از نوع مطالعات همبستگی می‌باشد. برای این منظور تعداد ۶۰۷ دانش‌آموز از مدارس ابتدایی شهر سمنان به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند و به پرسشنامه قلدری ایلی‌نوی و قربانی چندبعدی پاسخ دادند. برای تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی (میانگین و انحراف استاندارد) و استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون گام به گام) استفاده شد. تحلیل‌های آماری با نرم‌افزار SPSS^{v22} اجرا شد. یافته‌های پژوهش نشان داد بین قلدری با قربانی شدن ($r=0/41$) و پیشرفت تحصیلی ($r=-0/30$) رابطه معنی‌داری وجود دارد ($p<0/01$). همچنین بین قربانی شدن و پیشرفت تحصیلی رابطه منفی و معنی‌داری مشاهده شد ($r=-0/14$ و $p<0/01$). علاوه بر آن نتایج رگرسیون نشان داد که ۱۰ درصد از واریانس پیشرفت تحصیلی به وسیله قلدری، قربانی کلامی و نزاع تبیین می‌شود. در نهایت نتایج این پژوهش نشان داد قلدری و قربانی شدن دو مورد از مهمترین آسیب‌های اجتماعی فراگیری هستند که در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مدارس نقش داشته و باعث ضعف و افت تحصیلی آنها می‌شود، لذا پیشگیری از این آسیب‌ها و کاهش دادن آنها، کاملاً ضروری است.

کلیدواژه‌ها: قلدری، قربانی، پیشرفت تحصیلی، دانش‌آموزان.

نوجوانان و جوانان در حال تحصیل در هر جامعه‌ای به دلیل تجربه ناکافی و عدم آگاهی از جمله مهمترین قشرهایی هستند که در معرض آسیب‌های اجتماعی فراگیر قرار دارند (اکبری بلوطبنگان و طالع‌پسند^(الف)، ۱۳۹۳). به این معنا که یکی از مهمترین واقعیت‌هایی که جامعه مدرن امروز درگیر آن است مسائل و آسیب‌های اجتماعی است که این گروه با آن مواجه هستند. آسیب‌های اجتماعی در دنیای امروز حجم وسیعی را به خود اختصاص داده است و به همین دلیل بوده که به آن آسیب‌های اجتماعی فراگیر می‌گویند (حسینی پاکدهی و رضوانی، ۱۳۹۱). بخشی از آسیب‌های اجتماعی موجود در جامعه مربوط به کودکان و نوجوانان است. این گروه به دلیل ویژگی‌های خاص خود همچون فقدان توانایی و مهارت‌های اجتماعی لازم برای مواجهه صحیح با محیط اجتماعی، وابستگی به بزرگسالان و والدین و طی کردن مراحل رشد خود، بیشتر از سایر گروه‌ها در معرض آسیب‌پذیری قرار دارند (اکبری بلوطبنگان و همکاران، ۱۳۹۳). دو مورد از مهم‌ترین آسیب‌های اجتماعی که می‌تواند سلامت و بهزیستی این قشر را بر هم بزند قلدری و قربانی شدن در مدارس می‌باشد (اکبری بلوطبنگان و طالع‌پسند^(ب)، ۱۳۹۳). افراد قلدر به احتمال بیشتری در بزهکاری، جرم و جنایت و سوءمصرف مواد نسبت به غیر قلدرها قرار دارند. در حالی که افراد قربانی گروهی هستند که احساس غم و اندوه می‌کنند و مشکلاتی در خواب، افسردگی، اضطراب، غیبت از مدرسه و حتی افکار خودکشی دارند. این در حالی است که

گروه سوم که ترکیبی از این دو نوع هستند دارای ویژگی‌هایی مثل افسردگی و پرخاشگری زیاد، شایستگی علمی پایین، اعتماد به نفس و خودکنترلی بسیار پایین و به طور کلی گروهی هستند که در معرض بالاترین میزان خطر قرار دارند و از سلامت روان کمتری برخوردارند (هائیش و گوئرا، ۲۰۰۴). افزون بر آن قلدری در مدارس در حال حاضر به عنوان یک مشکل جهانی و مهم در زمینه روانشناسی و سلامت اجتماعی مطرح شده است (فلومینگ و جاکوبسن، ۲۰۰۹) و یکی از رفتارهای مشکل‌آفرینی است که اخیراً توجه پژوهشگران مختلف به خصوص روانشناسان تربیتی، پژوهشگران آموزشی، معلمان و والدین در سراسر جهان را به خود جلب کرده است (پاتچین و هیندوجا، ۲۰۱۱). مطالعات متعدد قلدری را به عنوان یک مشکل جهانی مطرح کرده‌اند که به طور پیوسته در حال افزایش می‌باشد، بدین معنا که قلدری و آزار و اذیت نه تنها در مدارس توسط دانش‌آموزان، بلکه بسیاری از بزرگسالان در سایر محیط‌ها چنین رفتارهایی را از خود نشان می‌دهند (هاور و استنجم، ۲۰۰۳). قلدری به ویژه در میان کودکان مدرسه‌ای به عنوان یک آسیب اجتماعی هم در سطح داخلی و هم در سطح بین‌المللی مطرح شده است (اکبری بلوطبندگان و همکاران، ۱۳۹۳؛ برادشو و همکاران، ۲۰۰۷). همچنین قلدری به عنوان امری یک طرفه (اکبری بلوطبندگان و طالع‌پسند^(ع)، ۱۳۹۳) که دارای سه ویژگی اصلی عمدی، مکرر و عدم توازن قدرت بین فرد قلدر و قربانی می‌باشد (پلاک، ۲۰۰۶). امروزه قلدری یکی از عواملی است که باعث کاهش کیفیت آموزش مدارس می‌شود (هولت و همکاران، ۲۰۰۷). از این رو مدارس ابتدایی و متوسطه به یک عرصه مناسب برای قلدری و یک مکان قابل اجتناب، نامناسب و ناخوشایند برای قربانیان قلدری تبدیل شده است (اکبری بلوطبندگان و طالع‌پسند^(د)، ۱۳۹۴). از سوی قربانی شدن یکی دیگر از خشونت‌های رایج در جوامع عنوان شده که تا حدودی خودکشی دانش‌آموزان (نیکرسون و اسلاتر، ۲۰۰۹)، پیشرفت تحصیلی و انگیزش تحصیلی پایین (اکبری بلوطبندگان و طالع‌پسند^(ه)، ۱۳۹۳)، غیبت از مدرسه و بی‌انضباطی (اکبری بلوطبندگان و طالع‌پسند^(و)، ۱۳۹۳) و بسیاری از مشکلات درونی مانند تنهایی و عزت‌نفس پایین را پیش‌بینی می‌کند (وودس و همکاران، ۲۰۰۹). به عقیده راس قربانیان به دو گروه مجزا شامل قربانیان منفعل و قربانیان تحریک‌پذیر تقسیم می‌شوند. قربانیان منفعل دارای خودپنداره و عزت‌نفس پایین هستند. آنها از لحاظ عاطفی بسیار حساس بوده و ترس از عدم شایستگی را دارند. همچنین این افراد از نظر فیزیکی از همسن و سال‌های خود کوچکتر و ضعیفتر بوده و دارای مهارت‌های اجتماعی کمتری می‌باشند. این افراد درون‌نگر بوده و خود را برای هر مشکل کوچکی که به وجود می‌آید سرزنش می‌کنند. از سوی دیگر قربانیان تحریک‌آمیز به مراتب دارای اعتماد به نفس و خودپنداره بالاتری هستند. این گروه همانند گروه قبل دوستان کمی دارند چرا که فاقد مهارت‌های اجتماعی می‌باشند. همچنین این گروه بیشتر گرایش به سمت فرار از مدرسه، پرخاشگری و ایجاد مشکلات نظم و انضباطی در مدرسه دارند (راس، ۲۰۰۲). همچنین یافته‌های پژوهشی مبین این است که قربانیان قلدری، معمولاً افراد انزواطلبی هستند که دارای دوستان کمتر، مشکل بیشتر در دوست‌یابی و همچنین دارای روابط اجتماعی ضعیفی هستند (کالتیلاهیو و همکاران، ۲۰۱۰؛ اکبری بلوطبندگان و همکاران، ۱۳۹۳). بنابراین با توجه به آنچه در فوق مطرح شده قلدری و قربانی شدن دانش‌آموزان به عنوان آسیب‌های اجتماعی فراگیر در سراسر جهان مطرح شدند که پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را تحت الشعاع قرار می‌دهد و لذا هدف از انجام پژوهش حاضر پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان بر اساس قلدری و قربانی بوده است.

روش

طرح پژوهش حاضر توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش، کلیه دانش‌آموزان پسر مدارس ابتدایی دولتی شهر سمنان بودند که در سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲ در این شهر مشغول به تحصیل بودند. با استفاده از روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای، تعداد ۶۰۷ نفر انتخاب شدند. روش نمونه‌گیری به این صورت بود که از هر منطقه جغرافیایی شهر سمنان (شمال، مرکز و جنوب) ۲ مدرسه و در نهایت مدارس آزادگان، شهید مطهری، شهید چمران، انقلاب، صادقیه و بعثت انتخاب شدند. در هر مدرسه پایه‌های چهارم، پنجم و ششم ابتدایی به ابزارهای پژوهش پاسخ دادند. در صورتی که مدرسه‌ای از هر پایه دو کلاس داشت، یک کلاس به صورت تصادفی انتخاب می‌شد. ابزارهای پژوهش شامل الف: مقیاس قلدری ایلی‌نوی (IBS) توسط اسپلاگه و هولت (۲۰۰۱) ساخته شد. این مقیاس دارای ۱۸ سوال بوده که سه عامل قلدری، نزاع و قربانی را اندازه‌گیری می‌کند. این پرسشنامه بر روی یک طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای از (هرگز=۰ تا هفت بار یا بیشتر=۴) قرار دارد. اسپلاگه و هولت (۲۰۰۱) برای تعیین اعتبار پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده کردند که برای کل مقیاس ضریب آلفا ۰/۸۳ و برای هر کدام از خرده مقیاس‌ها شامل قلدری ۰/۸۷، نزاع ۰/۸۳ و قربانی ۰/۸۸ بدست آمد. این مقیاس در ایران توسط اکبری بلوطبندگان و طالع‌پسند^(ز) (۱۳۹۳) رواسازی شده و ضریب اعتبار آن با استفاده از روش آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۸۷ و هر کدام از خرده مقیاس‌ها شامل، قلدری ۰/۷۷، قربانی ۰/۷۱ و نزاع ۰/۷۶ بدست آمد. ب: مقیاس قربانی چندبعدی (MPVS): این مقیاس توسط ماینارد و جوزف (۲۰۰۰) به منظور اندازه‌گیری ویژگی قربانی شدن ساخته شد و دارای ۱۶ آیتم می‌باشد که قربانی شدن را به صورت سازه‌ای چهار بعدی اندازه‌گیری می‌کند. ابعاد عبارتند از: قربانی فیزیکی، قربانی کلامی، دستکاری اجتماعی و حمله برای تملک. این ابزار بر روی یک طیف لیکرت سه گزینه‌ای از (هیچگاه=۰ تا یک‌بار و بیشتر=۲) قرار دارد. سازندگان ابزار میزان پایایی ابزار را با استفاده از روش آلفای کرونباخ برای هر کدام از خرده‌مقیاس‌ها شامل قربانی فیزیکی ۰/۸۵، قربانی کلامی ۰/۷۵، دستکاری اجتماعی ۰/۷۷ و حمله برای تملک ۰/۷۳ گزارش کردند. اکبری بلوطبندگان و طالع‌پسند^(ح)

(۱۳۹۳) این ابزار را در ایران رواسازی کردند و میزان اعتبار آن را برای کل مقیاس ۰/۸۷، و برای هر کدام از خرده‌مقیاس‌ها شامل قربانی فیزیکی ۰/۷۱، قربانی کلامی (۰/۷۳)، دستکاری اجتماعی (۰/۷۲) و خرده مقیاس حمله برای تملک (۰/۷۲) گزارش کردند.

نتایج

به منظور تحلیل داده‌های پژوهش از دو روش آمار توصیفی (میانگین و انحراف استاندارد) و آمار استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون گام به گام) استفاده شد. علاوه بر یافته‌های توصیفی به منظور بررسی ارتباط بین متغیرهای پژوهش از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. قبل از انجام تحلیل‌های مربوط به آزمون وضعیت کلی داده‌ها مورد بررسی قرار گرفت. ابتدا وجود داده‌های خارج از محدوده بررسی و با مراجعه به اصل پرسشنامه‌ها اصلاحات لازم انجام شد. پس از آن داده‌های گزارش نشده مورد بررسی قرار گرفت و مشخص شد هیچ داده گزارش نشده‌ای وجود ندارد. افزون بر آن داده‌های پرت تک متغیری با استفاده از نمودار مستطیلی (Box Plot) بررسی و نتایج نشان داد که هیچ داده پرت تک متغیری وجود ندارد. برای ارزیابی داده‌های پرت چندمتغیری از آماره ماهالانویس استفاده شد. نتایج نیز نشان داد که هیچ داده پرت چندمتغیری وجود ندارد. علاوه بر آن کجی و چولگی داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS محاسبه و نتایج نشان داد کجی و چولگی هیچ کدام از مقادیر بیشتر از ± 1 نمی‌باشد. مفروضه نرمال بودن داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف ارزیابی شد و نتایج نشان داد این مفروضه برقرار است. علاوه بر آن یکسانی شکل توزیع متغیرها نیز با استفاده از نمودار مستطیلی بررسی شد. نتایج نشان داد که توزیع‌ها تقریباً هم‌شکل می‌باشند. افزون بر آن نمودار پراکنش توزیع تراکمی مقادیر مشاهده شده و مورد انتظار یک شیب ۴۵ درجه را نشان داد و همه نقاط روی خط قرار گرفتند که حاکی از نرمال بودن توزیع باقیمانده‌ها بود. مفروضه یکسانی واریانس‌ها از طریق نمودار کردن باقیمانده‌های استاندارد شده رگرسیون در مقابل مقادیر پیش‌بینی شده استاندارد رگرسیون بررسی شد. نقاط به صورت تصادفی پراکنده شده بودند که حاکی از یکسانی واریانس‌ها بود. به منظور بررسی استقلال خطاها از آماره دوربین واتسون استفاده شد. نتایج نشان داد مفروضه استقلال برقرار است ($DW=2/087$). مفروضه همخطی چندگانه از طریق آماره تیلرانس و همچنین تورم واریانس (VIF) بررسی شد. نتایج نشان داد که کمینه تیلرانس برابر با ۰/۵۲ و بیشینه مقدار تورم واریانس برابر ۱/۹۱ است که نشان می‌دهد همخطی چندگانه بین متغیرهای مستقل وجود ندارد. در نهایت پس از بررسی مفروضات آزمون نتایج مربوط به همبستگی بین متغیرهای پژوهش به شرح جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۱. ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیر	SD	M	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
۱. پیشرفت تحصیلی	۱۷/۱۷	۱/۱۲	۱									
۲. قلدری	۴/۲۱	۴/۵۵	۰/۲۷*	۱								
۳. قربانی	۴/۴۹	۳/۶۰	۰/۱۵*	۰/۴۲*	۱							
۴. نزاع	۳/۶۲	۳/۶۶	۰/۲۸*	۰/۶۸*	۰/۴۱*	۱						
۵. قلدری کلی	۱۳/۳۲	۱۰/۱۱	۰/۳۰*	۰/۸۷*	۰/۷۳*	۰/۸۳*	۱					
۶. قربانی فیزیکی	۲/۲۲	۲/۱۴	۰/۰۹**	۰/۲۵*	۰/۴۰*	۰/۲۴*	۰/۳۷*	۱				
۷. قربانی کلامی	۲/۵۸	۲/۲۴	۰/۱۷*	۰/۲۱*	۰/۴۱*	۰/۱۵*	۰/۳۲*	۰/۵۵*	۱			
۸. دستکاری اجتماعی	۲/۷۵	۲/۲۰	۰/۰۶*	۰/۲۳*	۰/۳۲*	۰/۲۰*	۰/۳۱*	۰/۳۷*	۰/۴۹*	۱		
۹. حمله برای تملک	۲/۶۶	۲/۲۱	۰/۱۰**	۰/۱۹*	۰/۳۰*	۰/۱۸*	۰/۲۹*	۰/۴۲*	۰/۴۸*	۰/۵۹*	۱	
۱۰. قربانی کلی	۱۰/۲۱	۶/۸۱	۰/۱۴*	۰/۲۸*	۰/۳۵*	۰/۲۵*	۰/۴۱*	۰/۷۵*	۰/۸۰*	۰/۷۸*	۰/۸۰*	۱

* $p \leq 0.05$ ** $p \leq 0.01$

همانطور که در جدول فوق مشاهده می‌شود بین قلدری در مدارس و خرده‌مقیاس‌های آن با قربانی شدن رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح $p < 0.01$ وجود دارد. علاوه بر آن بین قلدری و همه مؤلفه‌های آن با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه منفی و معنی‌داری در سطح $p < 0.01$ به دست آمد. افزون بر آن بین قربانی شدن و پیشرفت تحصیلی رابطه منفی و معنی‌داری در سطح $p < 0.01$ مشاهده شد. سایر یافته‌های مربوط به همبستگی متغیرهای پژوهش در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۲. پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان بر اساس مؤلفه‌های قلدری و قربانی شدن

مدل	متغیر	R	R ²	R ² تعدیل شده	F	Sig	B	Beta	T	Sig
گام اول	مؤلفه قلدری	۰/۲۸۴	۰/۰۸	۰/۰۷۹	۴۱/۴۲۱	۰/۰۰۱	-۰/۰۴۴	-۰/۱۷۳	-۲/۸۷۳	۰/۰۰۴
گام دوم	مؤلفه قلدری قربانی کلامی مؤلفه قلدری	۰/۳۰۶	۰/۰۹	۰/۰۹۰	۲۴/۴۰۱	۰/۰۰۱	-۰/۰۵۶	-۰/۱۱۳	-۲/۵۳۱	۰/۰۱۲
گام سوم	قربانی کلامی مؤلفه نزاع	۰/۳۲۱	۰/۱۰	۰/۰۹۷	۱۷/۹۵۴	۰/۰۰۱	-۰/۰۳۹	-۰/۱۳۰	-۲/۱۶۳	۰/۰۳۱

یافته‌های ارائه شده در جدول فوق نشان می‌دهد از بین مؤلفه‌های قلدری و قربانی در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی، در ابتدا مؤلفه قلدری وارد معادله شده که توانسته ۸ درصد از واریانس پیشرفت تحصیلی را تبیین کند. در گام دوم با اضافه شدن متغیر قربانی کلامی میزان واریانس تبیین شده از ۸ درصد به ۹ درصد افزایش یافت. پس از آن در گام نهایی با اضافه شدن متغیر نزاع واریانس تبیین شده به ۱۰ درصد افزایش یافت. بنابراین مجموعاً ۱۰ درصد از واریانس پیشرفت تحصیلی توسط متغیرهای قلدری، قربانی کلامی و نزاع تبیین شده است. افزون بر آن در جدول ضرایب غیر استاندارد b و همچنین ضرایب استاندارد بتا برای پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی ارائه شده است. همانگونه که مشاهده می‌شود ضرایب بتا برای هر سه متغیر قلدری ($\beta = -0/173$)، قربانی کلامی ($\beta = -0/113$) و نزاع ($\beta = -0/130$) منفی است که نشان می‌دهد با افزایش میزان این متغیرها، پیشرفت تحصیلی کاهش پیدا می‌کند و برعکس.

بحث و نتیجه‌گیری

قلدری به عنوان رفتار پرخاصگرانه به قصد صدمه زدن تعریف شده است. این رفتار هم به شکل فیزیکی و هم به شکل کلامی می‌تواند بروز پیدا کند و در آن یک عدم تعادل بین قدرت جسمانی و وضعیت فرد تجاوزگر و مفعولش برقرار است (برونستین کلامک و همکاران، ۲۰۱۰). بنابراین هدف از پژوهش حاضر نقش قلدری و قربانی شدن در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مدارس ابتدایی شهر سمنان بود. به این منظور ۶۰۷ دانش‌آموز از مدارس ابتدایی سمنان انتخاب شدند و ابزارهای پژوهش را تکمیل کردند. برای تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. نتایج آزمون همبستگی بین متغیرهای پژوهش نشان داده است که قلدری و سه مؤلفه آن تحت عنوان قلدری، نزاع و قربانی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه منفی و معنی‌داری دارند. این یافته با پژوهش اکبری بلوطبنگان و طالع‌پسند^(ب)، ۱۳۹۳ و اسپلاگه و هولت، ۲۰۰۱ همسو بود. از سوی دیگر نتایج همبستگی نشان داد بین قربانی شدن و برخی مؤلفه‌های آن (قربانی فیزیکی، قربانی کلامی و حمله برای تملک) با پیشرفت تحصیلی ارتباط منفی و معنی‌داری وجود دارد که این یافته با مبانی نظری پیشین و همچنین پژوهش‌های اکبری بلوطبنگان و طالع‌پسند^(ج)، ۱۳۹۳ و ماینارد و جوزف، ۲۰۰۰ همسو بود. علاوه بر آن بین قلدری و قربانی شدن دانش‌آموزان رابطه مثبت و معنی‌داری به دست آمد. این یافته با پژوهش‌های اکبری بلوطبنگان و همکاران، ۱۳۹۳ و فلومینگ و جاکوبسن، ۲۰۰۹ همسو بود. افزون بر نتایج حاصل از همبستگی، به منظور پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی بر اساس قلدری و قربانی شدن از رگرسیون چندگانه به روش گام به گام استفاده شد. نتایج نشان داد از بین مؤلفه‌های قلدری و قربانی سه متغیر قلدری، قربانی کلامی و نزاع وارد معادله شدند و مجموعاً ۱۰ درصد از واریانس پیشرفت تحصیلی را تبیین نمودند. ضرایب بتا برای هر سه متغیر منفی بدست آمد که نشان از آن بود که با افزایش این متغیرها پیشرفت تحصیلی کاهش می‌یابد و برعکس. از این رو نتایج پژوهش‌ها نشان داده است که قربانی شدن کودکان و نوجوانان در مدارس با نتایج ضعیف تحصیلی، از جمله عملکرد و پیشرفت تحصیلی و انگیزش تحصیلی پایین رابطه دارد (یو و همکاران، ۲۰۰۸). همچنین این میزان با غیبت و فرار از مدرسه در ارتباط بوده است (جوونن و همکاران، ۲۰۰۳). بنابراین نتایج پژوهش‌ها در کشورهای مختلف نشان داده است که بین ۴۰ تا ۴۵ درصد از کودکان مدرسه‌ای در معرض قلدری یا قربانی قرار دارند (فلومینگ و جاکوبسن، ۲۰۰۹) که باعث افت تحصیلی و بی‌میلی به ادامه تحصیل می‌شود. این پژوهش نیز خالی از محدودیت نبوده است. نخستین محدودیت مطالعه حاضر این بوده که، پژوهش از نوع توصیفی است و نمی‌توان بر اساس آن تبیین‌های علت و معلولی ارائه داد. دومین محدودیت این بوده که نتایج حاصل از طریق ابزار (پرسشنامه) بدست آمده است و مشخص نیست که نتایج بدست آمده تا چه حد به رفتارهای واقعی در زندگی روزمره مرتبط است. محدودیت دیگر این مطالعه مربوط به قلمرو مکانی و زمانی مطالعه می‌باشد. این مطالعه بر روی دانش‌آموزان مدارس ابتدایی شهر سمنان صورت گرفته، لذا تعمیم‌دهی آن به سایر دانش‌آموزان مناطق کشور با احتیاط صورت گیرد. براساس این محدودیت‌ها، پیشنهاد می‌شود نمرات قلدری و قربانی شدن با اندازه‌های رفتار واقعی در زندگی روزمره همبسته شوند. هنوز مشخص نیست که آیا نمرات بالا در این پژوهش توان پیش‌بینی رفتارهای قلدری و قربانی عملی را دارد یا خیر؟ همچنین، به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود که در آینده مطالعاتی را طرح‌ریزی کنند که ضمن تشخیص نمرات برش دقیق برای تشخیص گروه‌های قلدر و قربانی، کاربردهای عملی را در پیش‌بینی رفتارهای واقعی در محیط زندگی فرد تشخیص دهند. بعلاوه رابطه قلدری و قربانی شدن در مدارس با متغیرهای مختلف خلق و خوی کودکان، ارتقای سلامت، بهزیستی، شادکامی، حرمت خود، سبک‌های دلبستگی،

خودکارآمدی و ... می‌تواند محور دیگری از پژوهش‌های مناسب در این زمینه باشد تا از این طریق دانش منسجمی در خصوص قلدری و قربانی شدن در مدارس و روابط این سازه با سایر سازه‌ها که قابلیت بیشتری در برنامه‌ریزی‌های مربوطه دارد، حاصل شود. در نهایت پژوهشگران بدین وسیله از وزارت آموزش و پرورش کل استان و شهرستان سمنان و همچنین مدیران، معلمان و دانش‌آموزان مدارس آزادگان، شهید مطهری، شهید چمران، انقلاب، صادقیه و بعثت، تقدیر و تشکر می‌کنند.

منابع

- اکبری بلوطبنگان، افضل و طالع پسند، سیاوش^(الف) (۱۳۹۳). ویژگی‌های روانسنجی مقیاس قلدری هارتر در مدارس ابتدایی سمنان. *مجله دانشکده بهداشت و انستیتو تحقیقات بهداشتی*، دوره ۱۲، شماره ۴، ۲۷-۱۳.
- اکبری بلوطبنگان، افضل و طالع پسند، سیاوش^(ب) (۱۳۹۳). رواسازی مقیاس قلدری ایلی‌نوی در دانش‌آموزان ابتدایی شهر سمنان. *مجله اصول بهداشت روانی* دانشگاه علوم پزشکی مشهد. زیر چاپ.
- اکبری بلوطبنگان، افضل و طالع پسند، سیاوش^(ج) (۱۳۹۴). هنجاریابی مقیاس پرخاشگری (قلدری و خشم) در دانش‌آموزان. *فصلنامه پژوهش‌های روانشناسی اجتماعی*، زیر چاپ.
- اکبری بلوطبنگان، افضل و طالع پسند، سیاوش^(د) (۱۳۹۴). ویژگی‌های روانسنجی مقیاس قربانی هارتر در دانش‌آموزان مدارس متوسطه شهر قم. *مجله سلامت و جامعه (مجله دانشگاه علوم پزشکی مازندران)*. زیر چاپ.
- اکبری بلوطبنگان، افضل و طالع پسند، سیاوش^(ه) (۱۳۹۴). ساختار عاملی مقیاس قربانی. *نشریه دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی (پژوهنده)*، زیر چاپ.
- اکبری بلوطبنگان، افضل و طالع پسند، سیاوش^(و) (۱۳۹۴). خصوصیات روانسنجی پرسشنامه قربانی چندبعدی در دانش‌آموزان. *مجله دانشگاه علوم پزشکی سمنان (کومش)*، زیر چاپ.
- اکبری بلوطبنگان، افضل؛ واعظفر، سید سعید و رضایی، علی‌محمد (۱۳۹۳). ویژگی‌های روانسنجی مقیاس رفتار اجتماعی کودک. *مجله علوم رفتاری*، دوره ۸، شماره ۴، ۳۴۵-۳۳۹.
- اکبری بلوطبنگان، افضل؛ واعظفر، سید سعید، کیان‌ارثی، فرحناز و نجفی، محمود (۱۳۹۳). بررسی خصوصیات روانسنجی مقیاس تعاملات همسالان (قلدری و قربانی) در مدارس ابتدایی. *فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی*، در حال داوری.
- حسینی پاکدهی، علیرضا و رضوانی، سعیده (۱۳۹۱). چگونگی بازنمایی آسیب‌های اجتماعی کودکان و نوجوانان در مستندهای اجتماعی پس از انقلاب اسلامی ایران. *فصلنامه علوم اجتماعی*، شماره ۶۰، ۱۲۲-۷۹.

- Bradshaw, C., Sawyer, A & O'Brennan, L (2007). Bullying and peer victimization at school: Perceptual differences between students and school staff. *School Psychology Review*, 36(3) 361-82.
- Brunstein Klomek, A., Marrocco, F., Kleinman, M & Schonfeld Gould, M.S (2007). Bullying, depression, and suicidality in adolescents. *Journal American Academic Child Adolescent Psychiatry*, 46(1), 40-49.
- Espelage, D.L & Holt, M.K (2001). Bullying and victimization during early adolescence: Peer influences and psychosocial correlates. *Journal of Emotional Abuse*, 2(2-3), 123-42.
- Fleming, L.C & Jakobsen, K.H (2009). Bullying and symptoms of depression in Chilean middle school students. *Online Journal Public Health Inform*, 79(3), 123-35.
- Hanish, L.D & Guerra, N (2004). Aggressive victims, passive victims, and bullies: Developmental continuity or developmental change? *Merrill-Palmer Quarterly*, 50(1), 17-38.
- Holt, M., Finkelhor, D & Kaufman Kantor, G (2007). Hidden forms of victimization in elementary students involved in bullying. *School Psychology Review*, 36(3) 345-60.
- Hoover, J & Stenhjem, P (2003). Bullying and Teasing of Youth with Disabilities: Creating Positive School Environments for Effective Inclusion. *National Center on Secondary Education and Transition Issue Brief*, 2(3), 1-6.
- Juvonen, J., Graham, S & Schuster, M.A (2003). Bullying among young adolescents: The strong, the weak, and the troubled. *Pediatrics*, 112(6), 1231-37.
- Kaltiala-Heino, R., Frojd, S & Marttunen, M (2010). Involvement in bullying and depression in a 2-year follow-up in middle adolescence. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 19(1), 45-55.
- Mynard, H & Joseph, S (2000). Development of the multidimensional peer-victimization scale. *Aggressive Behavior*, 26(2), 169-78.
- Patchin, J.W & Hinduja, S (2011). Traditional and nontraditional bullying among youth: A Test of General Strain Theory. *Youth & Society*, 43(2), 727-51.
- Placke, K.M (2006). *Bullying in School*. PDS Intern, Grade Three, Houserville Elementary.
- Ross, D (2002). Bullying. In J Sandoval (Ed.), *Hanbook of crisis counselling, intervention, and prevention in the schools* (electronic version) 2nd ed. (pp. 105-135): Mahwah, NJ: L. Erlbaum Associates.
- Woods, S., Done, J & Kalsi, H (2009). Peer victimisation and internalising difficulties: The moderating role of friendship quality. *Journal of Adolescence*, 32(2), 293-308.

You, S., Furlong, M.J., Felix, E., Sharkey, J.D., Tanigawa, D & Green, J.G (2008). Relations among school connectedness, hope, life satisfaction, and bully victimization. *Psychology in the Schools*, 45(5), 446-60.

